

Mottagare
Regionstyrelsen

Motion. Klimatanpassningsåtgärder

Förslag till regionstyrelsen för beslut i regionfullmäktige

Motionen bifalls med hänvisning till redan utfört arbete inom ramen för översiktsplanarbetet.

Sammanfattning

I motionen yrkas att Region Gotland omgående avsätter resurser, för att planera och utföra klimatanpassningsåtgärder, baserade på analyser av väderhändelser och långsiktiga klimatförändringars påverkan på oss. Syftet ska vara ett systematiskt och kraftfullt arbete med klimatanpassningsåtgärder, så att skador och kostnader till följd av klimatförändringar i möjligaste mån reduceras.

Inom ramen för arbetet med ny översiktsplan tar regionen med stöd av SMHI fram en klimatanpassningsplan som ska ge bättre förutsättningar att planera bebyggelse i områden som är särskilt utsatta för effekterna av ett förändrat klimat och vara en bas för vidare arbete med handlingsplaner både för kommande och för befintlig bebyggelse.

Bedömningen är att redan idag görs mycket inom en rad olika områden i Region Gotlands verksamheter för att begränsa negativa effekter av klimatförändringen, men mer behövs. Klimatanpassning behöver vara ett pågående och diversifierat arbete inom många olika verksamheter

Sannolikt kommer nationella medel att i utökad omfattning behöva kunna sökas av kommuner och regioner, då stora investeringar, men i olika omfattning och olika fördelat över landet kommer att behövas, för att klimatsäkra grundläggande infrastruktur. Förvaltningen föreslår bifall till motionen inom ramen för det kommunala ansvaret och med hänvisning till redan utfört arbete inom ramen för översiktsplanarbetet.

Ärendebeskrivning

I en motion till regionfullmäktige från hösten 2021 påpekas att Region Gotland har en central roll för att minska det gotländska samhällets sårbarhet. Enligt Parisavtalet och de senaste rapporterna från FN:s klimatpanel, IPCC, anförts att parallellt med arbetet för kraftiga och omedelbara utsläppsminskningar, är det nödvändigt att arbeta strategiskt och övergripande med klimatanpassningar. Således måste resurser avsättas omgående, för att planera och utföra klimatanpassningsåtgärder som är grundade i analyser av hur väderhändelser

och långsiktiga klimatförändringar påverkar oss nu och i framtiden.

Motionens yrkande är att Region Gotland avsätter personella och ekonomiska resurser för att snarast påbörja ett systematiskt och kraftfullt arbete med klimatanpassningsåtgärder, så att skador och kostnader till följd av klimatförändringar i möjligaste mån reduceras.

Bakgrund

Klimatförändringar

FN:s internationella klimatpanel, IPCC, samlar tillgänglig kunskap om klimatet. Pågående klimatförändringar beskrivs som snabba, omfattande och saknar i allra flesta fall saknar motstycke. Klimatförändringar och den globala uppvärmningen skapar förödande följder som förhöjda havsnivåer, smältande glaciärer och extremväder i form av torka, hetta och skyfall. Detta är följder av klimatförändringar som i sin tur leder till fler översvämningar och skogsbränder. Sverige kommer att drabbas allt oftare av extrema väderhändelser till följd av klimatförändringarna och samtidigt hotas viktiga livsmiljöer, hela ekosystem och arter. Ekosystemen har mycket svårare att hinna anpassa sig idag än tidigare, förändringstakten är högre nu. (IPCC, 2022)

Klimatet och samhällsviktig verksamhet inom kommunernas ansvarsområden

Kommunerna är viktiga aktörer i samhällets klimatanpassning. Kommunerna är huvudmän för teknisk försörjning, har ansvar för det förebyggande arbetet mot naturolyckor inom sitt geografiska område och ansvarar för fysisk planering.

Kommuners ansvar för klimatanpassning av ny bebyggelse

Kommunens ansvar för klimatanpassning av ny bebyggelse regleras huvudsakligen i plan- och bygglagen, PBL. I översiktsplanen ska varje kommun redogöra för sin syn på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av klimatrelaterade översvämningar, ras, skred och erosion. Översiktsplanen ska också visa hur de riskerna kan minska eller upphöra. Alla kommuner ska ha en aktuell översiktsplan

Nuläge på Gotland

För Gotlands del är en ny översiktsplan under beredning, med planerat antagande år 2024. Översiktsplanen är vägledande för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

Inom ramen för arbetet med ny översiktsplan tas nu en klimatanpassningsplan för Gotland fram som underlag. Under ledning av SMHI genomfördes våren 2023 en rad workshops med brett deltagande av medarbetare från Region Gotland. SMHI ledde arbete och använde sin metod "Lathund för klimatanpassning" som baseras på EU:s Adaptation Support Tool. Arbetet innefattar Gotland som geografiskt område och berör flera förvaltningars verksamheter inom Region Gotland. I arbetet är samhällsviktiga funktioner och tätbebyggda områden prioriterade. Förslaget till en klimatanpassningsplan

omfattar fokusområdena Översvämning, Havsnivåhöjning, Erosion, Risk för ras och skred och avgränsas till de krav som följer av plan- och bygglagen, 3 kap 5§ p 4; att i översiktsplanen redovisa kommunens syn på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt hur sådana risker kan minska eller upphöra.

Klimatanpassningsplanen ska bidra till att översiktsplanen uppfyller plan- och bygglagens krav. Efter genomförda workshops presenterades följande **Vision för klimatanpassningsplanen**

- ”Klimatanpassningsplanen har bidragit till att Gotland är väl rustat för att möta de utmaningar som klimatförändringarna kommer innebära, såväl i nutid som i framtiden. Arbetet med klimatanpassning går hand i hand med arbetet som görs för omställningen mot ett hållbart samhälle.
- Våra värdefulla natur- och kulturmiljöer värnas samtidigt som våra samhällen har förutsättningar att utvecklas, trots ett förändrat klimat.
- Genom att fatta mod och gå framåt i osäkra tider har våra barn och kommande generationer givits möjligheter till en tryggare framtid och ett Gotland som försätter vara en kreativ ö med plats för hela livet.”

Ansvar från statlig nivå

Flera statliga myndigheter har ansvar för klimatanpassning.

Klimatanpassningsförordningen pekar ut 32 nationella myndigheter och alla länsstyrelser som ska arbeta med klimatanpassning inom ramen för sina ansvarsområden och uppdrag. Särskilt märks dessa:

Boverket har i uppdrag att samordna det nationella klimatanpassningsarbetet för den byggda miljön.

Länsstyrelserna har ansvar för att samordna klimatanpassning på kommunal och regional nivå.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), ska inom sitt uppdrag för samhällsskydd och beredskap verka för att förebyggande åtgärder mot naturolyckor vidtas, bland annat genom att göra karteringar för översvämningar och markstabilitet. Myndigheten hanterar också statsbidrag till kommuner för förebyggande åtgärder mot naturolyckor i riskområden med befintlig bebyggelse.

Statens geotekniska institut, SGI, ska bidra till att riskerna för ras, skred och erosion minskar. Bland annat ska SGI ge stöd åt kommuner och länsstyrelser om geotekniska säkerhetsfrågor och bistå myndigheter, kommuner och andra med rådgivning.

Sveriges geologiska undersökning, SGU ska tillhandahålla geologisk information för samhällets behov och bland annat inom sitt verksamhetsområde tillhandahålla underlag för tillämpning av PBL.

SMHI är bland annat värd för **Nationella expertrådet för klimatanpassning** som är tillsatt av regeringen och vart femte år ska avge besluta en rapport som nytt underlag för den nationella klimatanpassningsstrategin.

I den Nationella strategin för klimatanpassning lyfts sju särskilt prioriterade områden för arbetet med klimatanpassning

- Höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur
- Brister i vattenförsörjning för enskilda, jordbruk och industri
- Biologiska och ekologiska effekter som påverkar en hållbar utveckling
- Påverkan på inhemsk och internationell livsmedelsproduktion och handel
- Ökad förekomst av skadegörare och sjukdomar samt invasiva främmande arter som påverkar människor, djur och växter

Det är alltså fler områden på nationell nivå, än de fokusområden som ingår i förslaget till en klimatanpassningsplan enligt SMHI:s modell, men kommunerna ses i den nationella strategin som viktiga aktörer i arbetet med klimatanpassning, särskilt i egenskap av huvudman för viss teknisk försörjning och genom ansvar för samhällsplanering och förebyggande arbete mot naturolyckor.

Under 2023 bör en ny nationell strategi för klimatanpassning komma att presenteras, utifrån den femårscykel som etablerats för den Nationella strategin

Lagar och förordningar

Klimatanpassning innefattas i kommuners och regioners ansvar och ett flertal lagar, föreskrifter och förpliktelser berör ansvaret för klimatanpassning, främst ur ett risk- och skadebegränsande perspektiv. Särskilt är det Plan- och bygglagen (PBL) 2010:900, Miljöbalken (1998:808), Lag om skydd mot olyckor (SFS 2003:778) och Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster som berör kommunalt ansvar.

Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete ("Klimatanpassningsförordningen") trädde i kraft den 1 januari 2019 gäller ett tjugotal statliga myndigheter och stadgar länsstyrelserna roll att samordna det regionala arbetet med klimatanpassning, initiera, stödja och följa upp kommunernas klimatanpassningsarbete, analysera både hur länet påverkas av klimatförändringarna och att klimatförändringens påverkan på myndighetens verksamhet utreds i en klimat- och sårbarhetsanalys.

Klimatrettsutredningen: SOU 2021: *En klimatanpassad miljöbalk för samtiden och framtiden* som publicerades för ett år sedan och remitterades hösten 2022, innehåller flera förslag till författningsändringar.

Bedömning

Ett arbete med ett förslag på en klimatanpassningsplan, i huvudsak enligt motionens intentioner, genomfört inom ramen för översiktsplanarbetet, dock avgränsat till ett kommunalt ansvar för klimatanpassning. Förvaltningen föreslår bifall till motionen med hänvisning till det arbetet. För fortsatt arbete med klimatanpassning kommer resurser att behöva äskas i annan ordning. Bedömningen enligt tvärperspektiven nedan syftar till att belysa behovet av klimatanpassning i ett något bredare perspektiv än det strikt kommunala ansvaret.

Bedömning av konsekvenser i tvärperspektiv

1. Rättslig grund/ rättsligt perspektiv

Bedömningen, enligt ärendebeskrivningen, är att arbete pågår med att tydligare införliva ansvar för klimatanpassning i det rättsliga systemet, särskilt med de ändringar som kan bli en del av resultatet enligt slutbetänkandet i Klimaträttsutredningen från år 2022.

2. Ekonomiskt perspektiv

I klimatanpassningsstrategin från 2018 förtydligade regeringen att den anser att huvudprincipen är att kostnaderna för skydd av egendom ligger på egendomens ägare. I enlighet med bland annat slutsatserna i den så kallade jordskredspropositionen från 1986¹, anses samtidigt att en viss omfördelning av offentliga medel kan vara motiverad på grund av att klimatförändringarna slår olika mot olika landsändar och sektorer i Sverige. Kommuner kan söka om medel från anslaget 2.2 Förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor. Det anslaget kan delfinansiera konkreta åtgärder till skydd mot ras, skred och översvämning, via MSB.

Riksrevisionen har konstaterat att såväl staten som kommuner och enskilda kommer att få bära höga kostnader för skador orsakade av klimatförändringar. Bedömningen är att både arbetet med klimatomställning till nettonollutsläpp och anpassningen till klimatförändringarna kommer att kräva nyinvesteringar och reinvesteringar. Möjligen kommer projekt-finansiering från EU att finnas tillgänglig att söka även för klimatanpassning.

3. Barnperspektiv

Viktigast, för att på bästa sätt ta tillvara på barns rättigheter och möjligheter för ett gott liv nu och i framtiden, är att med kraft bekämpa klimatförändringarna och att behandla dessa som den akuta kris de utgör.

Arbetet för att anpassa samhällets infrastruktur, bebyggelse, vatten- och livsmedelsförsörjning till föränderligt klimat kan inte väga upp de samhällsrisiker som klimatförändringen ger, men är nödvändiga för att öka infrastrukturens och de försörjande systemens robusthet.

4. Jämställdhetsperspektiv

Klimatanpassning är ett samhällsbehov som berör alla. Ur perspektivet jämställdhet kan konstateras att ett stort ansvar för klimatanpassning följer dels av ledarskap för verksamheter som behöver klimatanpassas, dels ägande och ansvar för fastigheter och fysiska anläggningar, där detta är ojämnt fördelat, så kommer även ansvaret för klimatanpassning att vara det. Se även pkt 5.

5. Landsbygdssäkring/geografiskt perspektiv

Eftersom klimatanpassning kräver stora och kostsamma insatser, för till exempel både avvattning och bevattningsmöjligheter, ändrade växtföljder och odlingsmetoder, stormsäkring och brandskydd inom de areella näringarna så är detta en mycket stor jordbrukarfråga och landsbygdsfråga, vilken också påverkar hela samhällen. Initialt märks effekter som högre livsmedels- och

¹ Regeringen, 1985. Proposition 1985/86:150. Bil. 3, utförande av förebyggande åtgärder mot jordskred och andra naturolyckor.

virkespriser. Med dagens globalt sammanlänkade ekonomi ger missväxt eller energikris i någon del av världen snabbt effekter på världsmarknadspriserna på livsmedel. I ett större perspektiv påverkas den globala tillgången på livsmedel. Erfarenhetsmässigt påverkas då de ekonomiskt svagare grupper mest och därmed, så länge delmålet ekonomisk jämställdhet inte är uppnått, (SOU 2022:4), påverkar detta då också perspektiven 3 respektive 4 ovan.

6. Klimat och miljöperspektiv

Medan Parisavtalets genomförande och ett effektivt arbete med kraftiga och omedelbara utsläppsminskningar är helt avgörande för att nå samtliga miljömål och den hållbara utveckling som beror av dessa, så innebär 1.5 graders höjning av den globala medeltemperaturen att medeltemperaturen på våra nordliga breddgrader ökar än mer. Behovet av anpassning till ett förändrat klimat är redan påtagligt inom många sektorer.

Beslutsunderlag

RSF Tjänsteskrivelse 2023-05-17

Motion. Klimatanpassningsåtgärder, 2021-09-20

Regionstyrelseförvaltningen

Torsten Flemming
Tf regiondirektör

Skickas till

Miljöpartiet på Gotland.